

ב-לב בואו ונצא (334) לקראת כלה מלכתא. (335)

עמד ואמר בואי כלה בואי כלה. (337)

ואמרי לה, יש אומרים שכך היה אומר: בואו ונצא לקראת שבת, כלה מלכתא. (336)
רבי ינאי היה מתעטף בבגדים נאים וקאי,

וממנהג האמוראים לצאת ולקבל את השבת הוכיחה הגמרא שמותר לרוץ בערב שבת משום כבוד השבת.

וכתב, שמדבריו מוכח שלא כהנימוקי יוסף שהתיר לרוץ רק לצורך השבת עצמה. ולפי זה הרמב"ם סובר כמו הים של שלמה שמותר לרוץ לכל מלאכה שעל ידי שיסיים אותה יהיה פנוי להמתין לשבת, ואפילו כמה ימים לפני כן, ולפי דבריו צריך ביאור היכן הוזכר בדברי רבי חנינא שמותר לרוץ.

הר"ח פירש שרבי חנינא היה מרקד לכבוד השבת, ומכאן שמותר לרוץ לכבוד שבת. ובנימוקי יוסף גרס בדברי רבי ינאי, "רבי ינאי הוה מרקד ואזיל מרקד ואתי". ומכאן שמותר לרוץ לכבוד השבת וכל שכן לצורך שבת. ויתכן שהרמב"ם יפרש כהר"ח או כהנימוקי יוסף.
ובעין יוסף על עין יעקב פירש בואו ונצא מהחול לשבת כדי להקדים קבלת שבת לתוספת שבת עיין שם.

336. הרמב"ם גרס בגמרא: "מלכא" לשון זכר, ולכן יש לומר לפי דבריו בואו ונצא לקראת שבת המלך.

337. המהרש"א ביאר שרבי ינאי לא יצא לכבוד השבת כמו רבי חנינא, אלא התעטף והמתין לשבת, כי השבת נקראת כלה על פי המבואר [בראשית רבה יא ח] שהשבת היא בת זוג של כנסת ישראל, וכניסת השבת דומה לכניסת הכלה לחופה ועל ידי קידוש היום נעשית כנשואה. ועל כן יצא רבי חנינא קודם כניסת השבת כמו שהחתן יוצא לקראת הכלה, אבל רבי ינאי היה המתין לכניסת השבת כשם שהכלה לאחר החופה באה לבית החתן ומשום כך כפל רבי ינאי ואמר בואי כלה לחופה, בואי

הראשונים שמותר לרוץ לכל דבר מצווה, יקשה, הרי הניזק אינו יודע שהרץ לצורך מצווה הוא רץ, וכיצד ידע להיזהר. והחוות יאיר דחה ראיתו שדין אדם מועד לעולם לא נאמר אלא ברשות הניזק עיין שם. ועיין כלי חמדה [כי תצא עמ' רלז] שתירץ על פי מה שהביאו התוספות [לעיל ד א] שהישן והניחו כלים סמוך לו ושברם פטור, ואינו חייב אלא כשהלך לישון סמוך לכלים. ואם כן הטרוד בדבר מצווה אינו יכול לשים ליבו שלא יזיק לשום אדם והרי הוא כישן ואחר כך הביאו לו כלים, דהוי אונס גמור.

334. האחרונים הביאו שהארי הוכיח מכאן שיש לצאת מחוץ לעיר כדי לקבל שבת, ראה בן יהוידע.

335. יש להבין מהי הראיה מדברי רבי חנינא שמותר לרוץ בערב שבת.

בשבת [קייט] נאמר "רבי חנינא מיתעטף וקאי אפניא דמעלי שבתא אמר בואו וכו'". ופירש רש"י "כאדם המקבל פני מלך". ומשמע שהציאה עצמה היא כבוד המלך. ולפי זה מיסתבר שמותר גם לרוץ לכבוד המלך, ועל כך נאמר שאם רץ בערב שבת פטור מפני שרץ ברשות.

אבל ברמב"ם [חובל ו ט] כתב "שברשות הוא רץ כדי שלא תיכנס השבת והוא אינו פנוי", ומשמע שכבוד השבת לרוץ קודם השבת כדי לגמור את מלאכתו עד השבת. [ועיין חידושי מרן רי"ז הלוי על פרשת יתרו שדייק מלשון הרמב"ם שכבודו של מלך שיהיו יושבים ומיחלים לבואו] וכן דקדק הסמ"ע [שעש יא],

מתניתין

פשע והזיק בכוחו. (340)

המבקע עצים ברשות הרבים שהוא שלא ברשות, והזיק ברשות היחיד, על ידי שנשמט הברזל מקתו. (338)

וכן המבקע בהיתר ברשות היחיד שלו, והזיק ברשות הרבים,

וכן המבקע ברשות היחיד שלו והזיק ברשות היחיד של אחר, (339)

בכל אלו המקרים חייב המבקע בתשלומי נזק, כי אף על פי שלא נתכוין להרוג הרי

גמרא

וצריכא, צריך היה התנא לשנות את כל אלו הדינים, ולא היינו יכולים ללמוד דין אחד מהשני.

משום דאי תנא, אילו היה התנא שונה רק המבקע ברשות היחיד והזיק ברשות הרבים שחייב, היה מקום לומר שדווקא המבקע בסמוך לרשות הרבים חייב, משום דברשות הרבים שביחי רבים, והיה לו לחשוש שמא יעברו בני אדם ויפגע בהם.

כלה מהחופה אל בית בעלך.

אבל הנימוקי יוסף גרס רבי ינאי מרקיד ואזיל מרקיד ואתי ואמר בואי כלה לומר שיש בריקוד משום כבוד לשבת, וכל שכן שמותר לרוץ לצורכי שבת. ולפי זה עיקר ראית הגמרא היא מדברי רבי ינאי.

וברמב"ם [שבת ל ב] פסק כרב חנינא: "חכמים הראשונים היו מקבצים תלמידיהם בערב שבת ומתעטפים ואומרים בואו ונצא לקראת שבת המלך". ועיין נימוקי מהרא"י בספר הליקוטס. ובשולחן ערוך [רסב ג] הביא את דברי שניהם

338. במשנה במסכת מכות [ז ב] נאמר: נשמט הברזל מכתו והרג, רבי אומר אינו גולה וחכמים אומרים גולה, מן העץ המתבקע [יצא קיסם וניתו למרחוק והרג רש"י] רבי אומר גולה, וחכמים אומרים אינו גולה. וקיימא לן כחכמים. ולפי זה צריך לומר שמשנתנו מדברת במקרה שנשמט הברזל מכתו והרג, אבל אם נתזה בקעת מהעץ המתבקע פטור.

אבל לדעת הרמב"ם [רוצה ו טו] מה שאמרו חכמים אינו גולה מדובר בנשמט הברזל מחמת

העץ המתבקע, אבל אם העץ המתבקע עץ והמית, חייב, ולפי זה משנתנו מדברת גם במקרה שהזיק העץ המתבקע. וכן כתב הנימוקי יוסף כאן. וראה ערוך לנו מכות ז ב שהוכיח מסוגיין כדעת הרמב"ם.

339. אבל ברשות היחיד שלו פטור כמבואר להלן מח א ועיין שם בתוספות ד"ה הזיקו.

340. הרמב"ם [חובל א יז] הטור והשולחן ערוך [תכא ט] כתבו שחייב בד' דברים ופטור מבושת, שכן בושת אינו חייב עד שיתכוין. ובשיטה הוסיף בשם הר"מ מסקסתא שאם המית חייב גלות.

והקשה באבי עזרי [נזקי ממון יד טו], הרי מצינו באשו שהזיקה שהוא חייב גם בבושת, למרות שבשעה שהצית את האש לא ידע ולא התכוין שתבייש, ומדוע המבקע שהזיק בכוח פטור מתשלום בושת. וביאר, דבאש החיוב הוא רק על שעת הפשיעה, וכיוון שהמדליק יודע שהאש עלולה להזיק אדם הרי בשעת ההדלקה הוא נידון כמתכוין וחייב על הבושת שתהיה אחר כך, אבל המבקע שהזיק בכוחו, חיובו הוא

והא, ברשות הרבים והזיק ברשות הרבים, חייב משום דשלא ברשות.

אבל המבקע מרשות היחיד שלו לרשות היחיד של אחר, שאין את שני הטעמים דלעיל, דהא לא שכיחי רבים, וגם מעיקרא הביקוע נעשה ברשות, אימא לא יתחייב, (342)

ומשום כך, צריכא, הוצרך התנא לשנות את שלושת האופנים, שיש בכל אחד חידוש שאינו נלמד מחבירו. (343)

תנו רבנן: הנכנס לחנותו של נגר שלא ברשות, ונתזה בקעת וטפחה על פניו ומת, (344) הנגר פטור. (345)

ואם נכנס ברשות, ונתזה בקעת וטפחה על פניו, הנגר חייב. ולהלן יבואר מהו פטור

אבל המבקע מרשות הרבים בסמוך לרשות היחיד, דלא שכיחי שם רבים, אימא לא יהא חייב, מאחר ואנוס הוא, קא משמע לן התנא שגם המבקע מרשות הרבים לרשות היחיד, חייב. (341)

ואי תנא מרשות הרבים לרשות היחיד, היה מקום לומר שחיובו הוא משום דמעיקרא כשביקע ברשות הרבים שלא ברשות עבד, אבל מרשות היחיד לרשות הרבים, דברשות עבד שכן מותר לבקע ברשות היחיד, אימא לא, ופטור.

ואי תנא הנך תרתי, אילו שנה התנא שני מקרים אלו: ביקע ברשות הרבים והזיק ברשות הרבים, וביקע ברשות היחיד והזיק ברשות הרבים, היה מקום לומר, שלכל אחד מהם יש טעם מיחוד לחיבו,

הא, ברשות היחיד והזיק ברשות הרבים, חייב משום דשכיחי רבים.

342. במלאכת שלמה הוסיף דמרשות היחיד לרשות היחיד אחרת יש חידוש שאפילו אם יש לו למבקע חלק מועט ברשות היחיד האחרת, חייב.

343. וכתב הנימוקי יוסף, שאין להקשות מדוע לא נקט התנא ביקע ברשות היחיד והזיק ברשות היחיד וכל שכן שאם הזיק ברשות הרבים שהוא חייב, משום שלא זו אף זו קתני.

344. התוספות לא גרסו "ומת", אבל הרי"ף והרא"ש גרסו ומת, וכן נקט הפני יהושע בדעת רש"י ראה להלן.

345. לדעת רש"י והתוספות בתירוצם הראשון, מדובר שהנגר ראה את הנכנס שלא ברשות

לא על הפשיעה שבביקוע עצים ללא זהירות, אלא על עצם הנזק שהזיק בכוחו, וכיוון שבשעת ההזיק עצמה לא התכוין להזיק, הרי הוא פטור על הבושת.

341. לכאורה מאי קא משמע לן הרי קיימא לן אדם מועד לעולם. וכתב באילת השחר, שלדעת התוספות שבאנוס כעין גניבה פטור, היה סלקא דעתך שכאן זה אנוס כעין גניבה, ופטור, קא משמע לן שאינו אנוס כלל, ואדרבה הוא קרוב למזיד ולכן הוא חייב בארבעה דברים.

ולדעת הרמב"ן [ב"מ פב ב] שהמזיק באנוס גמור חייב, אפשר לומר שבהוא אמינא סברה הגמרא שאם לא היה מוזכר דין המבקע סמוך לרשות היחיד היה סלקא דעתך לפוטרו מארבעה דברים, חוץ מנזק שהוא חייב בו, קא משמע לן שחייב בכל הדברים.

וחייב דקאמר.

ודנה הגמרא: **מאי חייב**, האם החיוב מתיחס למקרה שהנגר הזיק ונתחייב בארבעה דברים, או למקרה שהמית והתחייב בגלות.

אמר רבי יוסי בר חנינא: המשנה מדברת במקרה שהנכנס הזוק, שאז הנגר **חייב בד' דברים** כיוון שהוא פושע, (346) ומכל מקום פטור על הבושת כיוון שלא התכוין. (347)

ופטור מגלות, אם הנגר המית את הנכנס, אינו גולה.

והטעם הוא (348): **לפי שאין דומה** מקרהו של הנכנס לחנותו של נגר, **ליער**, למי שבא אל היער לחטוב עצים, והרג שם בשגגה את רעהו שחייבה התורה אותו גלות. (349)

שהיער, רשות לכל אחד לבא לתוכו, זה הרוצח **לרשותו נכנס** וזה הנרצח **לרשותו נכנס**, ובכי האי גוונא חייבה התורה גלות.

אבל זה הנכנס ברשות לחנותו של נגר, **לרשות חבירו נכנס**, ולא מצינו חיוב גלות ברשות המזיק.

אמר רבה, אדרבה, הלא חמור הוא מיער,

בחצירו, ואחר כך פגע בו בלי כוונה, והתוספות בתירוץ שני נקטו שמדובר בלא ראהו. וביאר הנצי"ב שלפי רש"י הנידון בגמרא הוא בראהו ואחר כך שכח מכניסתו האם הוא חייב על פשיעת השכחה או לא, אבל לפי התוספות הנידון הוא עד כמה הנגר צריך להיזהר בחצירו.

346. שכן מדובר שביקש רשות וגם ראהו בכניסתו, רש"י. ולדעת התוספות בתירוץ השני אף על פי שלא ראה בכניסתו מכל מקום כיוון שביקש רשות והרשה לו, עליו להיזהר ופושע הוא בכך.

347. לגירסת הראשונים שמדובר במת מחמת הביקוע, דברי רבי יוסי אינם מוסבים על מה שנאמר בבביתא, שכן הברייתא דיברה במת ואם כן כיצד שייך לחייבו בארבעה דברים, ומטעם זה כתב הרא"ש שהרי"ף פסק שלא כמו לישנא זו. ומאידך לפי התוספות שמדובר בהזוק לכאורה קשה מאי קא משמע לן שהוא פטור מגלות, וצריך לומר שאגב החידוש שהוא חייב בארבעה דברים, הוזכר גם שאם ימות יפטר מגלות, ועל כך נסוב המשך הגמרא לפי שלא דמי ליער.

348. הפני יהושע דקדק מכך שלא נאמר בגמרא מאי טעמא לפי שאינו דומה וכו' שכל זה מדברי רבי יוסי, ורבה שהקשה עליו אינו חולק על עצם הדמיון ליער, ובמנחת יהודה הוכיח שרבי יוסי הוסיף רק את המילים "לפי שאינו דומה ליער", אבל ההמשך יער זה לרשותו נכנס אינו מדברי רבי יוסי אלא הגמרא מפרשת כך בדבריו. וראה להלן.

349. הקשה המנחת יהודה מדברי רש"י לעיל [כו א] שחיוב ארבעה דברים הוא רק במזיד או קרוב למזיד, ואם כן ממה שחייב רבי יוסי ארבעה דברים משמע שהוא קרוב למזיד ומדוע הוצרכה הגמרא לפרש את רבי יוסי שהוא פוטרו מצד שאינו דומה ליער ולא כרבא בהמשך מצד שהוא קרוב למזיד. ותירץ, שיש שני שוגג קרוב למזיד. להתחייב בארבעה דברים די בכך שהוא קצת יותר משוגג כדי לחייבו בארבעה דברים, אבל זה עדיין לא פוטרו מגלות, כי להיפטר מגלות צריך שיהא השוגג קרוב למזיד יותר מלשוגג, וכמו אומר מותר שהוא כמעט מזיד גמור. ורבה בהמשך סובר שאותו שוגג קרוב למזיד המחייבו ארבעה דברים, פוטרו מגלות.

דהוי ליה שוגג קרוב למזיד, שכן היה לו לעיין ולהיזהר שלא יפגע בזה שנכנס ברשות.⁽³⁵⁰⁾

אבל ברישא דברייתא, "נכנס לחנותו של נגר שלא ברשות", הנגר פטור מגלות ומארבעה דברים, שכן אנוס הוא.⁽³⁵¹⁾ ומכל מקום חייב בנזק כדקיימא לן אדם מועד לעולם.⁽³⁵²⁾

מתניב רבא לרבה דאמר שוגג קרוב למזיד אינו גולה, ממה ששינונו: שליח בית דין שהלקה אדם שהתחייב מלקות, והוסיף לו רצועה אחת על מה שאמדהו שיכול ללקות, ומת המוכה, הרי זה השליח בית דין גולה על ידו.⁽³⁵³⁾

והרי הוא חייב גלות מקל וחומר, ומה יער, זה לדעתו נכנס וזה לדעתו נכנס, ואין אחד צריך לבקש רשות מחבירו, ואף על פי כן נעשה הנרצה כמו שנכנס לדעת חבירו כאילו ביקש רשות מהרוצח להיכנס, וגולה על ידו.

זה, שלדעת חבירו נכנס, לא כל שכן שהנגר יגלה מחמתו.

אלא, אמר רבא, מאי "פטור מגלות" דקאמר רבי יוסי? דלא סגי ליה בגלות, אינו ראוי להתכפר בגלות.

והיינו טעמא דרבי יוסי בר חנינא, משום

352. רש"י, ואינו נקרא אנוס שכן ראהו בכניסתו. ובתוספות יישבו בזה את המבואר מח א שבעל הבית המזיק שלא בכונה חייב, דאין הכי נמי גם כאן חייב בנזק. אבל הרשב"א כתב דפטור דרישא דומה לחייב דסיפא, כשם שבסיפא חייב בד' דברים, ברישא פטור מהכל, ואף על פי שהנגר ידע מכניסתו שלא ברשות, ולפי זה קשה מההיא דלהלן [מח א] דמשמע שהמזיק חייב גם שלא בכונה [כך היא דעת רש"י ותוספות שם, ומהרשב"א בעמוד א נראה שמסכים עימם ודלא כהרמב"ם שפוטר מזיק שלא בכונה] ובתוספות תלמיד רבינו תם תירץ, שכיוון שנכנס שלא ברשות, הנגר אנוס לגמרי. והוכיח ממה שנאמר במשנה מרשות היחיד לרשות היחיד אחר, ומשמע שברשותו פטור לגמרי.

ודעת הריב"א ועוד ראשונים שמדובר בלא ראהו ולכן פטור לגמרי. וראה בהערות לתוספות.

353. בספרי מבואר ששאיין חילוק בין שליח בית דין שהוסיף מכה על לט מלקות להוסיף על האומד בשניהם עובר בלאו. ולכאורה בשניהם

350. הפני יהושע ביאר שעיקר הטעם שבשוגג קרוב למזיד פטור הוא משום שאינו דומה ליער כדאמר רבי יוסי בר חנינא, רק שמלשונו של רבי יוסי היה משמע שהוא פטור מגלות משום שהוא אנוס לגמרי, ועל זה בא רבא לבאר שאינו אנוס אלא אדרבה מחמת שאינו קרוב למזיד אינו דומה ליער ואינו גולה כדי שלא תהיה לו כפרה. וכן מוכח ברש"י ד"ה מאן דמתני אסיפא. אבל בכסף משנה [רוצח ו יא] נקט שהרמב"ם לא מסק כרבא מפני שלדבריו לא נתיישב מה שאמר רבי יוסי לפי שאינו דומה ליער.

אמנם, לכאורה צריך ביאור כיצד אפשר ליישב את לשון הברייתא ורבי יוסי באומרים "פטור" שהכוונה אינו ראוי לגלות, הרי בפשטות כשנאמר פטור הכוונה היא שאינו חייב בגלות ולא שאינו ראוי לגלות. ועיין שיעורי ר' שמואל על מכות [אות שכן].

351. ואף על פי שראה את הנכנס שלא ברשות כמבואר ברש"י ד"ה חייב, מכל מקום סבור הוא שיצא כמבואר בתוספות ד"ה חייב.

והשני מונה את מנין המלקות הראויות לו, והשלישי אומר: הכהו:

ומבואר בשליח בית דין המכה אינו יכול לטעות במנין המלקות, שכן הדיין אומר לו מתי להכות ומתי לחדול, נמצא אם כן שמה שנאמר במשנה "הוסיף לו רצועה אחת" מדובר שהוסיף מעצמו, ומדוע נתחייב גלות הרי הוא שוגג קרוב למזיד.

אלא אמר רב שימי מנהרדעא, לעולם אם הוסיף רצועה אחת מעצמו והמית, אינו גולה משום שהוא שוגג קרוב למזיד, והמשנה מדברת בזמן דטעה דיינא גופיה הדיין שאמר לו "הכה", הוסיף רצועה אחת יותר ממה שאמדו את המוכה, (355) ובכי האי גוונא השליח בית דין גולה. (356)

והא הכא, דהשליח בית דין שוגג קרוב למזיד הוא, כיוון דאיבעי אפוקי אדעתיה דמיייתי אינשי בהוספת חדא רצועה, ואף על פי כן קתני הרי זה גולה.

אמר רב שימי מנהרדעא: אכן, אם הוסיף שליח בית דין רצועה אחת בכונה והמית, חייב, והמשנה פטרתו בזמן דטעי במנינא, שהוא שוגג בכך. (354)

טפה, בעט ליה רבא בסנדליה של רב שימי, ואמר ליה, אטו וכי סבור אתה שהוא השליח בית דין מונה את מנין המלקות ואם טעה במנין והמית חייב גלות.

והתניא, גדול שבדיינין קורא "אם לא תשמור לעשות. והפלה ה' את מכותך".

355. לכאורה קשה, מדוע השליח בית דין חייב גלות הרי הוא היכה בשליחות בית דין והמעשה אינו מתייחס אליו, ואדרבה על הדיינים עצמם להתחייב גלות שכן הם שלחוהו. וכתב הקצות החושן [שמח ד] שמכאן מוכח שאין שליח לדבר עבירה גם במקרה שהשליח שוגג, ולכן השליח נידון כמכה על דעת עצמו, ומכיוון שהוא שוגג חייב גלות. וכן מבואר בתוספות תלמיד רבינו תם כאן. [דלא כמו שכתבו התוספות [להלן עט א ובכ"מ י ב] ועוד ראשונים עיין ש"ך [שם ו]

והאחרונים דחו את ראייתו: בנתיבות המשפט הוכיח שהשליח חייב בכל מקרה וגם אם נאמר שיש שליח לדבר עבירה, השליח לא היה נפטר אלא שהשולח היה גם כן מתחייב, וממילא יתכן שיש שליח לדבר עבירה בשוגג, והשליח חייב למרות שהמעשה מתייחס למשלח. ומכל מקום הדיינים עצמם פטורים כיוון שאין מתחייבים על טעות במנין גלות, ורק הממית בפועל השליח בית דין חייב. ועוד שאי אפשר

השליח בית דין גולה על ידו. והגר"ח בכתבים הוכיח, שמי שאמדוהו שיכול ללקות מקצת מארבעים אינו נידון כחייב ארבעים אלא שהוא אנוס ולכן לוקה את השאר, אלא עיקר דינו הוא לפי מה שאמדוהו, ולכן שליח בית דין שהוסיף על האומד אינו נקרא מכה מכת מצווה.

והקשו האחרונים, הרי קיימא לן שאין מלקים אותו אלא מלקות הראויות להשתלש, ואם אמדוהו לקבל עשרים נותנים לו שמונה עשרה, ואם כן יתכן שאם הוסיף מכה אחת ומת יתחייב גלות כיוון שלא עלה בדעתו שימות מאותה מכה שכן אמדוהו לעשרים, ויתחייב גלות. ותירץ בצפנת פענח שבכי האי גוונא לכולי עלמא ההכאה היא הכאת מצווה ואינו גולה על הכאה זו. [ועיין שיעורי ר' שמואל מכות אות שלד]

354. ומכל מקום אינו אנוס מפני שהיה לו לדקדק במנין, ועוד כיוון שהכהו בידו אינו נקרא אנוס. כך מבואר בתוספות תלמיד רבינו תם בהמשך וטעמים אלו עולים גם כאן.

ומקשה הגמרא קושיה נוספת על רבה שפוסט שוגג קרוב למזיד מגלות.

מיתיב, הזורק את האבן מרשותו לרשות הרבים, וזרוק אדם שהיה מהלך ברשות הרבים, הרי זה גולה.

והא הבא, זריקת האבן לרשות הרבים דשוגג קרוב למזיד הוא, כיוון דאיבעי ליה אסוקי

אדעתיה, שהרי היה לו להעלות בדעתו דברשות הרבים שכיחי אינשי, אנשים מצויים בה ועלולים להינזק מחמתו, ואף על פי כן קתני הרי זה גולה,

הרי מוכח שגם שוגג קרוב למזיד מתכפר בגלות, ודלא כרבה.

ומתרצת הגמרא: **אמר רב שמואל בר יצחק:**

שייך לומר שאם נתן לו בטעות בטלה השליחות, כי מסר לו כח שעכשיו אינו רוצה במסירתו. אבל הממנה שליח לעשות מעשה, אין במינוי השליח מסירת כח של המשלח לשליח, אלא כיוון שהוא מצווה אותו לעשות פעולה מסוימת היא מתיחסת עבורו, וזו מציאות שאי אפשר לשנותה כי לאחר שציווה את השליח לעשות את המעשה הרי כשיעשה אותו הפעולה תתיחס אליו ובעל כרחו מתחייב אפילו שאינו רוצה בכך. ואם כן שליח בית דין שנשלח בטעות להכות הרי הוא מכה בשליח בית דין ואינם יכולים לבטל את שליחותם. ועיין הר צבי.

356. הרמב"ם סנהדרין [טז יב] כתב: אם הוסיף רצועה אחת על האומד ומת, הרי החזן גולה. והקשה המאירי מדוע לא הזכיר את מסקנת הגמרא כאן שאם טעה הדיין המקריא, השליח בית דין גולה, אבל אם הוסיף מעצמו אינו גולה שכן הוא שוגג קרוב למזיד. וכתב "ושמא סתם הדברים כן הוא", ולכן לא השמיטה הרמב"ם.

ובמלא הרועים תירץ, שהרמב"ם פוסק כלישנא בתרא דרב פפא שאם הרג את הנכנס ברשות חייב גלות אף על פי שהוא שוגג קרוב למזיד, ולכן גם שליח שטעה בעצמו פטור למרות שהוא קרוב למזיד. וכן כתב באור שמח [רצח ה' ו] ועיין ערוך לנר מכות ח א. [וראה להלן בהערה]

להתחייב גלות על דיבור גרידא, וכן כתב מהר"ץ חיות, והוסיף דכיוון שאי אפשר להתחייב על הדיבור ממילא לא נעשה בכך שליח של הדיין והרי הוא עושה על דעת עצמו.

הפרי יצחק [ב טו] כתב ששליח בית דין המכה אינו עושה בשליחות בית דין אלא זו מצוותו, ואם שגג חייב גלות, וכן כתב הדבר אברהם שמעת שגמרו בית דין את דינו הרי המצווה מוטלת על כל ישראל ואין השליח בית דין עושה בשליחות בית דין אלא הם מורים לו מה לעשות. ובשיעורי ר' שמואל [מכות תצה] העיר שלדעת הגר"ח צריך שיהיה למכה תורת מעשה בית דין ואין זו מצווה של הכלל, ועוד הביא את לשון הרמב"ם בפיהמ"ש בטעם סמיכת סנהדרין למכות "שאינן רשות לבני אדם לענות ולהלקות אלא השופטים בעצמם", ומוכח שזו מצווה על הבית דין עצמם.

המהר"ץ חיות צידד לומר כי מה שנאמר במשנה "הוסיף לו רצועה אחת גולה על ידו" היינו הדיין שטעה במנין, וזו כוונת הגמרא דטעי במנינא והוא המתחייב גלות.

בדבר אברהם [חלק א סימן כ] תירץ דכיוון שהמשלח עצמו שוגג הרי השליחות בטעות יסודה, כי אילו ידע מהאיסור לא היה רוצה בשליחות, ובטלה השליחות ולכן השליח חייב.

ובשיעורי ר' שמואל מכות [תצה] השיג על דבריו, דבשלמא בשליח לעשות קנין שהמשלח ממנה את השליח ומוסר לו כח לפעול עבורו

כותלו ביום, לאשפה מקום שמתפנים שם בני אדם.

ומבררת הגמרא: **האי אשפה דקאמרת, היכי דמי, היכן היתה מצויה האשפה.**

אי מדובר באשפה דשכיחי בה רבים ליפנות בה. הרי זה סותר את כותלו לשם מזיד הוא, כמו זורק אבן לרשות הרבים, ואי אפשר לחייבו גלות.

ואי לא שכיחי רבים, ואף יחידים אינם מצויים שם, (358) אם כן לא יתחייב גלות מטעם אחר, שכן **אנוס הוא**, וההורג נפש באונס פטור מגלות.

אלא **אמר רב פפא, [לא צריכא אלא]** בכדי ליישב את הברייתא באונס שאינו קרוב לאונס ולא למזיד, צריך להעמיד באשפה כזו **העשויה להפנות אנשים מתפנים** בה לנקביהם **בלילה, ואינה עשויה**, אין דרך אנשים להפנות ביום משום צניעות, ולפעמים **איכא דמיקרי ויתיב** (359) להתפנות בה ביום, ואירע סותר את כותלו ביום, בזמן ששהה

לעולם ההורג נפש שוגג קרוב למזיד אינו גולה כרבה, ומה שנאמר במשנה שהזורק אבן גולה, לא מדובר בזורק אבן ממש לרשות הרבים, אלא **בסותר את כותלו**, ומתוך שהתעסק בהריסת הכותל נזרקה אבן לרשות הרבים שלא מדעתו ופגעה באדם ומת, שהוא שוגג בהריגתו.

ומקשה הגמרא: גם סותר כותלו סמוך לרשות הרבים קרוב למזיד הוא, שכן **איבעי ליה עיוני**, היה לו להיזהר, שלא תיזרק אבן מהכותל לרשות הרבים! (357)

ומתרצת הגמרא: התנא מדבר **בסותר** את כותלו **בלילה**, בזמן שאין רבים מצויים, ואינו חייב להיזהר כל כך, הילכך אם המית שוגג הוא וגולה.

ושוב מקשה הגמרא: **בלילה נמי איבעי ליה עיוני**, שמא יש אנשים ברחוב, ומאחר שלא נזהר כראוי הרי הוא שוגג קרוב למזיד.

אלא מתרצת הגמרא: לא מדובר בסותר את כותלו סמוך לרשות הרבים, אלא **בסותר את**

מצויים שם כלל, כי אם יש מיעוט שוב נקרא מזיד. וראה בתוספות כאן ד"ה דלא סגי שמבואר בדבריהם שבדרך של יחיד הרי זה גולה ואינו נקרא פושע וצריך עיון מהו השיעור מאיזה מיעוט הוא נקרא פושע.

359. לשון איכא דמיקרי ויתיב משמע שידוע שלפעמים בא לכאן אדם, אבל אם אין באים לשם ביום הוי אונס גמור. אבל הרמב"ם [רוצח ו ח] פירש שאין באים לשם ביום כלל ואירע במקרה שישב שם אדם. וביאר המנחת יהודה שהרמב"ם מפרש דכיוון שעשויים ליפנות בה בלילה בהכרח שלפעמים ישבו שם גם ביום, וממילא אינו אנוס אלא שוגג, וכך משמע

357. **בערוך לנר** [מכות ח א] ביאר שיש שני אופני מזיד: האחד, זריקה שלא לצורך. והשני, זריקה לצורך בלי לעיין. ומלכתחילה הקשתה הגמרא על הנאמר הזורק אבן לרשות הרבים והרג גולה, הרי זרק שלא לצורך והוא קרוב למזיד, ולכשתירצה הגמרא בסותר שהוא לצורך, מקשינן הרי היה לו לעיין. ומטעם זה גם למסקנא שמדובר במקרה שהנהרג היה במקום שאין דרך בני אדם להימצא שם, לא חזרה הגמרא לפרש שמדובר בזורק, כי זריקה שלא לצורך היא פשיעה, אלא העמידה בסותר כותלו, וראה להלן בהערה.

358. כך כתב הריטב"א במכות [ח א] שאין

אדם שם. (360)

שוגג. (362)

ובמקרה זה מזיד לא הוי, דהא אינה עשויה להפנות ביום, ולא מצוי שיעבור שם אדם בשעת סתירת הכותל. (361)

רב פפא משמיה דרבא מתני לה את דברי רבי יוסי בר חנינא ארישא של הברייתא. והכי קאמר:

הנבנם לחנותו של נגר שלא ברשות ונתזה לו בקעת וטפחה לו על פניו ומת פטור.

ועל זה אמר רבי יוסי בר חנינא: אף על פי

אנוס נמי לא הוי דהא איכא דמיקרי ויטיב, ואי אפשר לקרוא אנוס לזה שסתר כותלו למקום שלפעמים מצויים שם אנשים. וההורג באופן שאינו אנוס ואינו מזיד נקרא

בתוספות מכות ח א וברבינו פרץ כאן.

ההולכים בלילה. ולפי דברי הרמב"ם שלא ידוע כלל שלפעמים נפנים שם אנשים מיושב שכן ברשות הרבים ידוע שיש מעט אנשים ואילו באשפה זו אין ידוע כלל שיש שם אנשים ורק תולים מסברא שכיוון שיש בלילה מיסתבר שיש ביום ולכן אינו נקרא מזיד.

360. בתוספות תלמיד רבינו תם הקשה מדוע למסקנה הגמרא נשארה באוקימתא שמדובר בסותר את כותלו, הלא לשון הברייתא היא הזורק אבן לרשות הרבים, ואם כן למסקנא שמדובר באשפה אפשר להעמיד שמדובר בזורק אבן לאשפה. ותיקן, דכיוון שאין לו צורך בזריקת האבן נקרא קרוב למזיד, אבל לסתור את הכותל יש לו צורך ולכן בסותר לאשפה העשויה ליפנות ביום אינה עשויה להיפנות בלילה נקרא שוגג. וכך צריך לומר לשיטת הר"ח והריטב"א במכות [ח א] וכן כתב בערוך לנר שם. וראה ברמב"ם [רוצח ו ח] שהביא את דין המשנה בסותר ולא בזורק.

362. בתוספות מבואר שמסקנת הגמרא היא רק לפי הנחת הגמרא שרבי יוסי סובר שנגר ההורג מי שנכנס ברשות אינו גולה מדין שוגג קרוב למזיד. אבל לפי רב פפא בהמשך רבי יוסי מחייב גלות גם בנכנס ברשות למרות שהוא שוגג קרוב למזיד, וכך פסק הרמב"ם [רוצח ו יא] והקשו האחרונים מדוע הרמב"ם הביא להלכה [רוצח ו ח] את הדין שסותר את כותלו לאשפה העשויה להיפנות בלילה ולא ביום, חייב גלות, הרי לשיטתו להלכה גם שוגג קרוב למזיד חייב גלות ואם כן גם זורק אבן לרשות הרבים חייב גלות.

אבל התוספות במכות [ח א ד"ה לא צריכא] כתבו שלמסקנא אכן מדובר בזורק אבן לאשפה ולא בסותר כתלו. וכן משמע בפירוש המשניות להרמב"ם במכות. [ודלא כמו שפירש במשנה [תורה]

וראה הערה הבאה את דברי האחרונים שלדעת הרמב"ם רב פפא מודה בשוגג קרוב למזיד שאינו גולה, אלא שהנכנס לחנותו של נגר ברשות אינו שוגג קרוב למזיד, אבל זורק אבן לרשות הרבים הוא ודאי קרוב למזיד ולכן הוצרך הרמב"ם להביא את מסקנת הגמרא באשפה העשויה להיפנות בלילה ואינה עשויה להיפנות ביום.

361. הגמרא מקודם לכן העמידה את המשנה בסותר את כותלו לרשות הרבים בלילה, והקשתה על כך בלילה נמי איבעי ליה לעיוני ומזיד הוא. ולכאורה צריך ביאור מדוע כאן מבואר שהסותר כותלו ביום למקום שלפעמים יש שם אנשים אינו נקרא מזיד. וצריך לומר שאיכא דמקרי ויטיב זה יותר מעט אנשים מאשר

שנכנס שלא ברשות, אם נחבט מהבקעת, הנגר חייב בארבעה דברים, ומה שאמר התנא "פטור" כוונתו לומר שהוא פטור מגלות.⁽³⁶³⁾

היינו בארבע דברים]. כל שכן שלדעתו רבי יוסי יאמר כך גם ארישא שנאמר בה אם נכנס שלא ברשות פטור, שהוא פטור מגלות.⁽³⁶⁴⁾

ומבאר הגמרא: מאן דמתני לה מי ששנה את דברי רבי יוסי בר חנינא אסיפא שנאמר בה "נכנס ברשות חייב", ועל כך אמר רבי יוסי פטור מגלות. [ומה שנאמר חייב

ואילו מאן דמתני לה, רב פפא ששנה את דברי רבי יוסי, ארישא, שנאמר בה נכנס שלא ברשות פטור, ואמר רבי יוסי פטור מגלות, דווקא במקרה זה הנגר פטור מגלות,

363. לדעת רב פפא רבי יוסי מחייב גלות נגר ההורג אדם שנכנס ברשות. וכתבו התוספות שלפי זה נמצא שרב פפא מחייב גלות שוגג קרוב למזיד, ואם כן הסוגיה במכות שפטרה זורק אבן לרשות הרבים מגלות מדין שוגג אטו מזיד אינה סוברת כרב פפא.

קרוב למזיד ואינו גולה, ואילו נגר ההורג את הנכנס שלא ברשות אינו נקרא שוגג קרוב למזיד וגולה. וכן כתב הערוך לנר במכות ח א. עוד כתב הפני יהושע שלדברי רב פפא הברייתא מדברת בלא ראהו ולכן אינו קרוב למזיד אבל לפי לישנא קמא מדובר בראהו ולכן קרא לו רבא קרוב למזיד.

אבל הלהם משנה [חובל א יז] והמלא הרועים כתבו שגם ללישנא בתרא השוגג קרוב למזיד אינו גולה, אלא שלדעת רב פפא ההורג את הנכנס ברשות אינו נחשב לשוגג קרוב למזיד. וביאר הפני יהושע כי לנגר שהרג את הנכנס ברשות יש שתי מעלות שאין לזורק אבן ברשות הרבים, כי הזורק אבן לרשות הרבים אינו טרוד במאומה והוא יכול לעיין להיכן הוא זורק ועוד שאין לו תועלת בזריקתו ומשום כך הוא נידון כשוגג קרוב למזיד, אבל הנגר טרוד במלאכתו ואינו יכול לעיין כל כך, ועוד שהביקוע הוא לצורך ולכן סבר רב פפא שהנגר אינו שוגג קרוב למזיד. ועיקר סברת הפני יהושע מבוארת גם בדברי הערוך לנר שהבאנו לעיל.

364. רש"י נקט שה"כל שכן" מתייחס לפטור מגלות. כלומר, המעמיד את דברי רבי יוסי "פטור מגלות" על נכנס ברשות, כל שכן שגם בנכנס שלא ברשות פטור מגלות. ולכאורה תמוה, הרי בברייתא נאמר הנכנס לחנותו של נגר שלא ברשות והרגו פטור, וברשות חייב. ופשיטא שפטור היינו מגלות כי הברייתא דיברה על מת [לגירסת הר"ף והרא"ש ולפי הפני יהושע גם רש"י סובר כן], ואם כן מדוע צריך ללמוד בכל שכן שבנכנס שלא ברשות פטור מגלות הרי זה מפורש בברייתא. ועוד הקשה הפני יהושע מדוע הברייתא לא הוסיפה מאן דמחייב בארבעה דברים בנכנס שלא ברשות ברישא כל שכן שהוא מחייב בנכנס ברשות בסיפא.

ובים של שלמה כתב, שהגמרא הבינה שההלכה כמו הלישנא בתרא של רב פפא משום שלדברי רב פפא ניתן לפרש את דברי רבי יוסי "פטור מגלות לפי שאינו דומה ליער" כפשוטם, שכן הנכנס שלא ברשות אינו דומה ליער

והגר"ח מוולאזין [חוט המשולש סימן יג] והוא בבית הלוי לאחר חלק א תשובה ג] הוסיף להוכיח כן שהרי רב פפא עצמו שחייב גלות את ההורג נכנס ברשות הוא זה שהעמיד את המשנה במכות הזורק אבן ברשות הרבים באשפה העשויה להיפנות, ועל כרחק שרב פפא עצמו סובר שזורק אבן לרשות הרבים הוי שוגג

אבל אסיפא, שנאמר בה נכנס ברשות חייב, **כיון דברשות נכנס, הנגר חייב גלות.** (365)

ומקשה הגמרא: **ומי חייב גלות**, האם שייך לומר שהנגר חייב גלות על שהרג שלא בכונה את הנכנס ברשות.

אסיפא בנכנס ברשות שהוא חייב בארבעה דברים ופטור גלות, כל שכן שבנכנס שלא ברשות פטור מגלות וחייב בארבעה דברים, וביאור דבריהם ראה בהערות לתוספות.

365. הרמב"ם פסק כלישנא בתרא. לענין גלות כתב [רוצח ו יא] הנכנס לחנות הנגר שלא ברשות ונתזה בקעת וטפחה לו על פניו ומת פטור מגלות ואם נכנס ברשות הרי זה גולה. כלישנא בתרא שבנכנס ברשות חייב בגלות. ולענין ארבעה דברים פסק [חובל א יז] שבנכנס שלא ברשות חייב בארבעה דברים, וביאר המגיד משנה שלדעתו ההלכה כלישנא בתרא. וביאר הכסף משנה, שפסק כרב פפא משום שההלכה כבתראה ורב פפא היה אחרי רבא. ועוד, שאת עיקר טעמו דרבי יוסי לפי שאינו דומה ליער שייך לפרש רק על הרישא שכן הנכנס שלא ברשות אינו דומה ליער שכל אחד נכנס אליו ברשות, אבל אם נפרש את רבי יוסי על הסיפא הטעם לפוטרו מגלות הוא מצד שוגג קרוב למזיד. וכן מבואר בים של שלמה. [וכבר הבאנו את דעת הפני יהושע שמפרש כי גם רבא פוטר בשוגג קרוב למזיד לפי שאינו דומה ליער ראה בהערה].

וכן פסקו הרי"ף והרמ"ה, וביאר הרא"ש שהרי"ף הוכיח דבריו ממה שנאמר בברייתא הנכנס לחנותו של נגר ומת, ומשמע שהחייב ופטור מדברים על מיתה, וזה סיעתא ללישנא קמא דקאמר פטור מגלות, אבל לפי הלישנא קמא דמפרשינן חייב בארבעה דברים הרי לא זה הנידון של הברייתא.

אבל הרא"ש פסק כלישנא קמא, ואף על פי כן הטור [תכא] פסק כלישנא בתרא ולא הזכיר

שנכנסים לשם ברשות. אבל ללישנא קמא הפטור הוא רק מצד שוגג קרוב למזיד ואין משמעות לדברי רבי יוסי שאמר "לפי שאינו דומה ליער". [וכך כתב הכסף משנה ראה הערה הבאה]. ולפי זה תתפרש הגמרא כך: מאן דמתני אסיפא [נכנס ברשות] "פטור מגלות" לפי הטעם של של הלישנא בתרא שאינו דומה ליער, כל שכן שברישא אינו דומה ליער שכן נכנס שלא ברשות. אבל השונה את דברי רבי יוסי על הרישא דווקא הרישא אינה דומה ליער אבל הסיפא דומה וחייב.

אבל הפני יהושע ביאר, שאדרבה, גם לפי הלישנא קמא שההורג ברשות פטור מגלות מדין שוגג קרוב למזיד יסוד הפטור הוא לפי שאינו דומה ליער, שכן יער הוא שוגג ולא קרוב למזיד, ולפי זה אין הבדל בין שני הלשונות ולשניהם טעם הפטור הוא לפי שאינו דומה ליער, וכוונת הגמרא היא בכל שכן כך היא, הרי הנכנס ברשות פטור מגלות משום שאינו דומה ליער בזה שהוא שוגג קרוב למזיד, ועל כך אמרה הגמרא אם ברשות אינו דומה ליער, כל שכן שאם נכנס שלא ברשות אינו דומה ליער, שכן יער זה לרשותו נכנס וזה לרשותו נכנס.

וזהו מה שכתב רש"י [ד"ה מאן] "פטור מגלות שאינו דומה ליער כל שכן ארישא", לומר שהטעם של הפטור מגלות שייך יותר ברישא מבסיפא, ולפי זה יש לומר כי משום כך לא נאמר בברייתא מאן דמחייב בשלא ברשות בארבעה דברים כל שכן שברשות חייב, שהרי זה פשוט ואין בכך חידוש, ומטרת הגמרא לבאר את טעמי הפטור מגלות.

התוספות נקטו שהכל שכן מתיחס גם לגלות וגם לארבעה דברים, והכי קאמר מאן דמתני לה

והתניא, אדם הנכנס לחנותו של נפח, ונתזה ניצוצות על ידי הנפח וטפחה לו על פניו של הנכנס לחנות, ומת, הנפח פטור מגלות. ואפילו אם נכנס ברשות, פטור.

הרי מוכח, שההורג שלא בכונה פטור מגלות גם במקרה שהנכנס ביקש רשות להיכנס, ודלא כרבי יוסי לפי רב פפא. (366)

דוחה הגמרא: לעולם אם הרג את הנכנס ברשות חייב גלות, ומה שנאמר בנפח שהוא פטור, הכא במאי עסקינן בשוליא דנפחי, תלמידו של אותו נפח.

ותמהה הגמרא: וכי שוליא דנפחי למקטלא קאי, האם הותר דמו שהנפח פטור על הריגתו?

ומבארת הגמרא: בשוליה יתכן שיבא לידי מיתה כשרבו מסרהב מפציר בו לצאת מחנותו, ואינו יוצא, והרגו רבו.

ושב תמהה הגמרא: וכי משום דרבו מסרהב בו לצאת, ולא שמע לדבריו למיקטליה קאי.

ומתרצת הגמרא: מאחר והפציר הנפח בשוליתו לצאת, כסבור היה שכבר יצא, ולכן הוא אנוס ופטור מגלות.

ומקשה הגמרא: אי הכי, אם אכן נכונה הסברה שהמפציר בשוליתו לצאת נקרא אנוס, מדוע נקטה הגמרא שהברייתא מדברת בשוליה דנגרי, הרי הוא הדין בכל אדם אחר, שביקש רשות ונכנס, ושוב התבקש על ידי בעל הבית לצאת ולא יצא, ופגעה בו בקעת או ניצוצות, נמי הבעלים יהיה פטור משום שהוא סבור שכבר יצא. (367)

ומבארת הגמרא: שלכך נקטה הגמרא לג-א שמדובר בשוליה, שכן לאדם אחר שנכנס ברשות, לית ליה אימתא דרביה, ולכן אם

הכוס ישועות תירץ, שרב פפא עצמו בוודאי שאינו מחלק בין ראהו ללא ראהו בנכנס ברשות, שכן לדבריו רבי יוסי מתני ארישא שאם נכנס שלא ברשות פטור מגלות וחייב בארבעה דברים ובסיפא שנכנס ברשות חייב גלות ודלא כרבא, ולכאורה מדוע לא אמר רב פפא שבסיפא גם כן פטור מגלות במקרה שלא ראהו וחייב בארבעה דברים נכשם שהנכנס שלא ברשות וראהו פטור מגלות וחייב בד' דברים כך הנכנס ברשות ולא ראהו ומדלא אמר כן משמע שלדבריו אין חילוק בין ראהו ללא ראהו ובשניהם אם נכנס ברשות חייב גלות, ולכן מקשינן מנפח שאינו גולה בין אם ראהו ובין אם לא ראהו.

367. יש לדקדק מדוע הגמרא לא חזרה בה מהחילוק בין שוליה דנגרי לאדם אחר, ומה שהנפח פטור מגלות היינו משום שמדובר באדם

את דעת אביו הרא"ש עיין בית יוסף. ובים של שלמה תמה על הרא"ש שפסק כלישנא קמא, שכן לפי דרכו בגמרא ראה הערה קודמת בתוך הסוגיה משמע שההלכה כלישנא בתרא.

366. לדעת רש"י הברייתא של נכנס לחנותו של נגר מדברת בראהו, ולפי זה לכאורה קשה, מה הוקשה לגמרא ממה שנפח פטור מגלות הרי יתכן שרב פפא חייב גלות בנכנס ברשות מפני שראהו, ובברייתא דנפח מדובר בלא ראהו. ותירצו השיטה בשם גליון והפני יהושע, שמלשון הברייתא "פטור ואפילו ברשות" ולא נאמר "אפילו נכנס ברשות פטור" משמע שכוונת הברייתא לומר נכנס שלא ברשות פטור, והיינו כמו הברייתא דנגר שמדובר בראהו, ואפילו נכנס ברשות נמי פטור כשראהו כמו ברישא.